

Аадрхнэ пролетармудла хамдан

Манд, Кбк тенгснн загъсчирг, Аадрхн балгснд болсн Октябрьск революцин туск зэньг 1917 джилн чилгчэр ирв. Тигэлэн одчхасн манахна улс, тенд шин, советск йосн тогсн зэньг авч ирчхэв. Мана седклд тааста, сэн тэндг балгсн Аадрхн билэ. Кбк тенгснн ар захин загъсна промышленностин ик хотл балгсн—Аадрхн манла, загъсчирла, тасрхан уга залгълднэгъу билэ, терунд бэйсн кесг мингсн загъсчирин болн загъсна салгудин кбдлмшчнрин хувкишг, бэйсн бэйлгн манла залгълдата йовснн.

Олн амтн Аадрхнд йосн эврэнн гартан авсиг сонгсад, загъсна промышленникуд болн кувчир дакдж амт дадржд чадшог сонгсад, маннг кесгим бидн аамулв. Тингхд бидн Октябрьск революц болн советск йосн гисиг ямаран учртагынн сэйнар меддг уга билэвдн. Кувчир-загъсна промышленникуд Сапожниковихн, Кбк тенгснн загъсчирин болн

загъсна салгудин кбдлмшчнрин цусинь ягъдн шимдгнн, теднл ямаран кевэр сай арслн мбннгн хурдгнн, мана нймэдгддж кбдлг загъсчир кезэ чигн түрү-зүдү үздгөгынн бидн меддг билэвдн. Амт ладжргч Сапожниковихн кбдлшэсн кббчксн. Аадрхнэ кбдлмшчирлэ мана зуркн негн билэ, тер учрар бидн олн-амтнэ, советск йосна тблэ ноолдггннд хамдан орлчхар седгд, цаг түдэл уга теднур олхмн гидж шиндүвдн.

Туннэс нааран дбч шаху джил болв. Бидн гингхд багь-бичкн, чаньгь-чинрг билэвдн. Тенгсд йовлгн манд—зовлнэгас айдог, зовлнэг-түрүг даадг дасхснн. Эн учрар бидн арвн загъсчир дарунь гилтэ белдлэд, увлэр Аадрхн хэлэгъэд гарад йовувдн.

Балгснд күчтэ ноолдана цагт ирүв бидн. Хээдж йовсан олдж авбувдн: Аадрхнэ пролетармуд зер-зев гартан авад, эврэннн зергэ-зевтэ чидл бурдэджэдж. Аадрхнэ шивад түрүн эклдж красногвардейск отрядмуд бурдэгдв. „Кавказск советск железн отряд“ гидг отрядт бидн 10 уурмуд орчхавдн. Отрядин командирнь ур Тамаркин билэ. Тер маннг мбрдэр харулд гардг взводт бичв. Ингдж мана дээч хаалгь эклэд, гражданск дэйанэ цагин туршар йовгдв.

1918 джилнн туршар балгсн тбвшүн биш—догдлсн бээдлэр бээв. Контрреволюционн амтс дорас тагчкар кбдлэд, зергэ-зевтэ багмуд бурдэгъэд, советск учрежденьсүр дэврлгь кегъэд, олн-амтн дунд шууга татад йовцхав. Советин бмнэс зергэ-зевтэ дэврлгь кехэр белдэжэсн медгдэд бээв. Тер бдрмудт мана түрүн болдж бурдэгдсн красногвардейск отрядмуд тбвшүн бээсн уга. Чекистнр энд-тенд цагъачудин

ангс иткэд йовснд бидн адгъдж нбкд-лбнъ болувдн.

Нег ним йовдл болв. 1918 джилнн зун билэ. Тамаркин манд ним дээч даалгьвр бгв: цаг түдл уга йовад, Грязн уульнд бэйсн Губкинэ герур олад, тенд нуучинэр бээх контрреволюционермудиг илм кедж хоосрултн, гисн. Йовгн цергин рот хагъачнр болн мбртэ харулчнр—33 күн адгъдж шивэгъэс гарувдн. Тер контрреволюционн заговорщикудин бандиг, чидлэн негдүлдж күчтэ сбрлэ кехэсн бмн, бидн генткн дэврлгь кегъэд, тер заагт мана йовгн цергчир шамдлж ирлэцэд, манд нбкд болал, бандиг бу, зер-зевэсн салгъад, таравдн. 360 ку салдсмуд болн командирмуд—хаана цергин офицермуд кел бэрдж авбвдн, 4 пулемет, 12

тергн винтовкс боли нань-чинг олн зүсн зер-зев буладж авбвдн.

Контрреволюцлэ ингдж дээдлдгн хэтэр биш билэ. Эн ноолданд дамшлт-дасмдж авад, бсв бидн. Революционн серлседвэрм бидн бсэд, бшэтур аврлт уга болвдн. Контрреволюционермуд советск йосиг хольвлхар седэд белдвр кегэд бээсиг бидн медэд, теднлэ ямаран кевэр ноолда кех, ягъдж теднлэ харгъхан меддг билэ бидн. 1918 джилнн августин 15-д ним юмн болв. Бослдсн контрреволюционермуд шивэг, вокзалг болн портиг авчкв. Дегд күчтэ хату, аамшгтэ цаг болв. Ним ик күчр түрү цагла Аадрхнэ пролетармудт, Кбк тенгснн усн цертчнр ирдж дбнъ-нбкд болв. Августин 15-д Махач-Калагъяс джахран бргэд гарсн крейсер, сбони брэлин алднд Аадрхнд күрч ирсн юмн, августин 16-д усн цертчнрин йовгъчуд ноолдаг негнэнь гаргъад, шивэн ббр цагъачудиг хамх цокдж тараснн.

Тер джилнн туршар балгсна биндн дотр-дундин контрреволюционермудин ноолдан болад бээв. Йос хольвлхар седдлж кесн теднэ бослдаг хамх цокад тарачксн бисннь, тедн энд-тенд дорагъур харшлтан күргхэр седлэд йовцхав. Зуг 1918 джилнн чилгчэр Аадрхн цагъачудас цеврлгдв, үлдсн негцбн контрреволюционермуд кббгдв. Цагъачуд балгсиг бгчкэд, Аадрхнэ губерна теегэр тарчкэд, да кн шин чидл эклдж цугълулцхав. 1921 джил күртл зогсглан угагэр зергэ-зевтэгъэр Аадрхнэ пролетармуд советск йос батлхнн тблэ, контрреволюцлэ кеджэсн ноолдан болв.

Аадрхнд Улан Цергин хальмг дээчнрин ангь бурдэджэх цагт минн 9 дээч уурмуд, хальмгин негдгч мбртэ цергин полкур багь командирмуд болдж бгдв. Тер заамд би улан командирмуд белдлгнэ сургъульд билэв, начаг Аадрхнд Улан Цергт зэньгч-залгълдач үлдэв.

Минн уурмуд мбртэ цергин негдгч хальмг полкд гражданск дэн кбртл йовцхав. Теднэс гурвнь—Сангаджиев М. Б., Чанкушев Г. М., болн Басянкиев Б. Б. советск йосна тблэ амэн бгэд, дээнд збрмгин үклэр үкцхэв.

Советск йосн Аадрхнд батрджак заамд, Аадрхнэ кбдлмшч классла негддж, Кбк тенгснн кбвэн хальмг загъсчнр Октябрьск днилврмудиг харслгнд йовла бидн. 1919 джил би большевикудин партин членд орув. Энүнэ хббн кесг олн дэйанн кбдл йовгдв. Цагъачуд хама үзгднэ—үзгдсн газртн дарад, тарагъад йовв бидн. Кесг күчр түрү-зүдү бдрмуд чигн үзгдв. Болв бидн дилхдэн иткэд билэвдн—дилэвдн.

НАТЫРОВ ЯКОВ.
 1919 джилэс авн КПСС-н член, красногвардеец—партизан.